

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 571/2017 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen seksuaalisen väkivallan torjunnasta

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Olli-Poika Parviaisen /vihr ym. näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 571/2017 vp:

Aiotaanko rikoslakia muuttaa siten, että se ottaa huomioon suostumuksen puutteen raiskauksen tunnusmerkistössä ja miten huolehditaan, että viranomaisilla on tarpeeksi sekä tietoa, osaamista että resursseja raiskaustapausten käsittelemiseen asianmukaisesti?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Rikoslain (39/1889) 20 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan raiskaukseen syyllistyy se, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa. Pykälän 2 momentin mukaan raiskauksena rangaistaan myös se, että tekijä käyttää hyväkseen sitä, että toinen on tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan.

Vuonna 2011 lainsäädäntöä muutettiin niin, että sukupuoliyhteys puolustuskyvyttömän henkilön kanssa on raiskaus riippumatta siitä, mikä on rikosentekijän rooli puolustuskyvyttömyyden syntymisessä. Aikaisemmin teko katsottiin rikoslain 20 luvun 5 §:n mukaiseksi seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, jos tekijä ei ollut myötävaikuttanut puolustuskyvyttömyyden syntymiseen. Vuonna 2014 rikoslain 20 luvun 3 § pakottamisesta sukupuoliyhteyteen kumottiin, ja aikaisemmin raiskausta lievemmäksi katsotut teot rangaistaan nykyisin raiskausta koskevien säännösten perusteella.

Vuoden 2014 lainsäädäntömuutosten yhteydessä (oikeusministeriössä laadittu arviomuistio ja HE 216/2013 vp) pohdittiin laajasti sitä, pitäisikö raiskauksen tunnusmerkistössä nimenomaan mainita suostumuksen puute. Siihen ei päädytty, mihin oli useita syitä. Rikoslain 20 luvun 1 §:n nojalla raiskauksena tulevat rangaistaviksi teot, joissa uhri ei ole vapaaehtoisesti suostunut teokoon. Tuolloin tehty kansainvälinen vertailu osoitti, että raiskaussäännösten kirjoitustapa vaihtelee. Vertailun mukaan kirjoitustapaan vaikuttaa kansallinen rangaistussäännösten kirjoitusperinne. Tunnusmerkistön kirjoitustavan asemesta huomiota on kiinnitettävä säännösten tarkkaan sisältöön. Vertailun mukaan esimerkiksi valtioissa, joissa raiskaus määritetään ilman suostumusta tapahtuvaksi teoksi, joudutaan erikseen määrittämään ne olosuhteet, joissa suostumus puuttuu. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää, että rangaistava käyttäytyminen määritellään laissa tarkkaan. Kyseisessä arviossa katsottiin, että lainsäädännön rakentamista nimenomaisesti annetulle suostumukselle voidaan pitää elämälle vieraana. Suostumus voidaan antaa tilanteessa, jossa suostumuksen antajan tahdonmuodostukseen on vaikutettu epäasiallisesti.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 571/2017 vp

Edellisen lainsäädäntömuutoksen valmistelun yhteydessä katsottiin, että suostumuksen ottaminen tunnusmerkistötekijäksi voisi aiheuttaa sen, että nykyistä enemmän kiinnitetään huomiota uhrin käyttäytymiseen, mikä puolestaan voi tehdä hänen asemansa entistä raskaammaksi rikosprosessissa.

Suomi liittyi 1.8.2015 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehtyyn Euroopan neuvoston yleissopimukseen (ns. Istanbulin sopimus). Liittymistä valmisteltaessa asian edellyttämällä tavalla arvioitiin se, millä tavoin Suomen lainsäädäntö vastaa yleissopimuksen määräyksiä (HE 155/2014 vp). Seksuaalista väkivaltaa ja seksuaalista häirintää koskevat yleissopimuksen määräykset eivät edellyttäneet lainsäädäntömuutoksia.

Julkiuudessa käsitellyistä yksittäisistä tapauksista ei voida tehdä johtopäätöksiä oikeuskäytännön suurista linjoista. Lainkäyttövaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, jotka soveltavat harkintavaltansa puitteissa voimassa olevaa rikoslainsäädäntöä. Tuomioistuinratkaisujen oikeellisuus voidaan muutoksenhaun kautta saattaa tarkastelun kohteeksi.

Perustuslaissa säädetystä tuomioistuinten riippumattomuudesta seuraa, että niiden ratkaisuihin ei saa vaikuttaa poliittisten päätöntekijöiden tai viranomaisten taholta yksittäistä tapausta tai yleistä rangaistuskäytäntöä koskevin määräyksin tai ohjein. Jos muutostarpeita havaitaan, on ryhdyttävä lainsäädäntötoimenpiteisiin.

Rangaistuskäytännöstä tehtyihin selvityksiin perustuvia lainsäädäntötoimia on myös tehty. Seksuaalirikoksia koskeva rikoslain 20 luku on viimeisen runsaan 10 vuoden aikana uudistettu kokonaisuudessaan niin, että mikään sen pykälistä ei ole enää alkuperäisessä muodossaan. Säännöksiin on tehty nimenomaan ankarampaa rangaistuskäytäntöön johtavia muutoksia. Lainsäädäntöä on muutettu muun muassa niin, että sukupuoliyhteys lapsen kanssa on säädetty lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi ja lapseen kohdistunut raiskausrikos lähtökohtaisesti törkeäksi raiskaukseksi.

Raiskaussäännösten kirjoitustapaan liittyvät lainsäädännön muuttamistarpeet on kattavasti arvioitu joitakin vuosia sitten. Oikeusministeriössä seurataan seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön toimivuutta. Oikeusministeriö seuraa myös muiden maiden seksuaalirikoslainsäädäntöjen kehitystä ja niihin tehtäviä muutoksia. Oikeusministeriö katsoo säännöllisesti seurannassa esiin tulleiden asioiden perusteella, onko tarvetta lainvalmistelutoimenpiteisiin. Viranomaisten tarpeellisen tiedon, osaamisen ja resurssien osalta on tarpeen huolehtia riittävän koulutuksen antamisesta viranomaisille sekä asianmukaisten viranomaisresurssien varmistamisesta.

Helsingissä 12.1.2018

Oikeusministeri Antti Häkkänen